

AUTEUR JACO BOER

**Waterschappen betrekken cultuurhistorie
bij beekherstelprojecten**

Een biografie van het beekdal

Waterschappen in Oost- en Zuid-Nederland werken op verschillende plaatsen aan het vernieuwen van oude beekdalen. Bij het herstel van natuurwaarden en de aanpak van verdroging en wateroverlast kan kennis over de geschiedenis van het landschap inspiratie en draagvlak opleveren. Bij de Leuvenumse Beek is de waterbeheerder enthousiast over het werken vanuit een landschapsbiografie.

De Leuvenumse Beek
natuurlijk functionerend.
Beeld Maarten Veldhuis

Beekherstel Landgoed
Tongeren in Tongeren
(Gelderland).
Beeld Charlotte
Rauwenhoff

Grote delen van Oost-, Midden- en Zuid-Nederland zijn dooraderd met uitgestrekte beekstelsels die streken eeuwenlang een eigen karakter gaven. Veel van deze door bewoners gewaardeerde waterlopen zijn in de loop van de twintigste eeuw rechtgetrokken of onder de grond verdwenen. Beekdalen verloren zo veel van hun eigenheid door ontwatering en herinrichting vanwege de ruilverkaveling d. Sinds een jaar of twintig werken waterschappen aan het herstel van deze bijzondere landschappen. Meanders worden opnieuw uitgegraven en verloren gegane natuurwaarden hersteld. Door klimaatverandering en de Europese Kaderrichtlijn Water zullen de beekdalen in de toekomst nog vaker op de schop moeten. Het voorkómen van wateroverlast en tegengaan van verdroging vragen om extra maatregelen en een integrale aanpak van het gehele stroomgebied. Waterbeheerders kunnen zich bij deze opgaven laten inspireren door het historische watersysteem en de ontwikkelingsgeschiedenis van het landschap die worden beschreven in een landschapsbiografie. Bij de terugkeer van rabatbosjes kan door het uitgraven van greppels bijvoorbeeld extra waterbergingcapaciteit ontstaan. Met het toepassen van het traditionele systeem van vloeiveiden is het mogelijk verdroogde gebieden te vernatten en van overtollige meststoffen te ontdoen.

Handboek Beken en Erfgoed

Veel waterschappen hebben nog weinig ervaring met het benutten van historische kennis over het watersysteem en landschap. Om de waterbeheerders hierbij te helpen, ontwikkelde de STOWA als kenniscentrum van de regionale waterbeheerders met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een handboek over beken en erfgoed. In het document leggen de organisaties uit waarom het zinvol kan zijn om kennis over de geschiedenis van het landschap bij actuele wateropgaven te betrekken. Ze laten zien hoe je deze landschapsbiografieën in verschillende fasen van een planproces op een gestructureerde manier

in kan zetten. Een uitgebreide beschrijving van de historische en landschappelijke diversiteit van de Nederlandse beekdallandschappen biedt waterschappen bovendien inspiratie voor hun eigen beekherstelproject. Beleidsmedewerker Pui Mee Chan van de STOWA hoopt dat met het handboek waterbeheerders landschapsbiografieën als een vanzelfsprekend onderdeel van hun projecten gaan beschouwen. ‘Ze hebben vaak wel aandacht voor lokale monumenten als watermolens en oude gemalen. Maar ze zien deze objecten niet als een integraal onderdeel van een watersysteem en landschap dat zich in de loop van de eeuwen heeft ontwikkeld.’ Toch maakt een waterschap volgens Chan slimme keuzes als het de geschiedenis van het beekdallandschap kent en inzet in zijn herstelproject. Erfgoed blijkt partijen bovendien op een soepele manier met elkaar te kunnen verbinden als belangen niet synchroon lopen. ‘Het draagvlak voor een ingreep is groter als je laat zien dat daarmee de eigenheid en het landschap van een streek wordt hersteld.’

Erfgoed en ruimte

Nederland verandert voortdurend. Hoe houden we het karakter van ons land zichtbaar? In het programma Erfgoed en Ruimte zet de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed samen met andere partijen in op ruimtelijke ordening vanuit cultuurhistorische inspiratie. ROM doet er verslag van. Ontdek ook op www.erfgoedenuimte.nl hoe cultureel erfgoed basis is voor kwaliteit in ruimtelijke opgaven.

Recht doen aan de streek

Maarten Veldhuis van waterschap Vallei en Veluwe is de afgelopen jaren de waarde in gaan zien van een integrale aanpak van beekherstel op basis van landschapsbiografieën. Hij vertelt dat waterschappen traditioneel wat terughoudend zijn in het omarmen van an-

«
Beken rond Huis
Singraven op het gelijkna-
mige landgoed in
Denekamp (Overijssel).
Beeld Huis Singraven

dere belangen en opgaven. Maar zelf heeft hij meerdere malen ervaren hoe het eindresultaat beter wordt als alle stakeholders vanaf het begin bij een project zijn betrokken. ‘Het gaat erom dat je recht doet aan het landschap en zijn bewoners. Je moet iets willen opleveren dat partijen met elkaar verenigt en het verhaal over de streek vertelt.’

Bij het herstel van de Leuvenumse beek grijpt hij als projectleider terug op een traditionele beheertechniek uit de streek: het vloeiwijdesysteem. Boeren lieten vroeger extra water over hun land lopen zodat het door aangevoerde fosfaten werd bemest. ‘Wij gebruiken samen met Natuurmonumenten dezelfde techniek om het fosfaat juist uit de bodem te kunnen spoelen’, legt Maarten Veldhuis uit. De maatregel is onderdeel van een veel grotere aanpak om het waterpeil van de beek terug te brengen op het oude hogere niveau. Het water kan zich daardoor weer over een groter gebied verspreiden en de verdroging van de bodem tegengaan.

Heldere uitleg essentieel

De ingrepen hebben wel negatieve gevolgen voor sommige plekken die door recreanten veel worden gewaardeerd. Zo is door de stijging van het waterpeil weinig overgebleven van een geliefde waterval in het gebied. Een kleine boerderij in de buurt kreeg te maken met wateroverlast. Veldhuis: ‘In zulke

gevallen komt het erop aan dat je helder uit kunt leggen waarom je iets doet. Het verhaal over de geschiedenis van de plek helpt je om begrip te kweken voor je beleid.’

«

Cursus en beekdalwerkplaatsen

Om waterschappen te trainen in het maken van cultuurhistorische systeemanalyses bij beekherstelprojecten, hebben de STOWA en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed met de Erfgoedacademie een tweedaagse cursus ontwikkeld. Deelnemers leren daarin de methoden en instrumenten uit het handboek toe te passen op een eigen casus en te vertalen naar een biografie van een beekdallandschap. Deze kan vervolgens als onderlegger worden gebruikt voor een integraal ontwikkelplan.

Meer informatie over de cursus is te vinden op: www.erfgoedacademie.nl/opleidingsaanbod/waterbeekherstel-en-erfgoed.

De komende twee jaar gaan de STOWA en de RCE bij alle regionale waterbeheerders langs om in zogenaamde beekdalwerkplaatsen kennis en ervaringen met elkaar uit te wisselen.

Voor meer informatie over dit initiatief kan contact worden opgenomen met de STOWA: www.stowa.nl.